

Gombos Katalin¹

A magánjogi igények érvényesítésének működési elvei az Európai Unió Bíróságának joggyakorlatában

Máthé Gábor megállapítása szerint az európai jogrendszer alapja az uniós tagállami jogrendszerek által definiált azon terület, amelyen a tagállami és az uniós normák egyaránt érvényesülnek.² Vörös Imre is arról értekezik, hogy az uniós jognak és a tagállami jogoknak egyfajta koegzisztenciában kell együttműködniük.³ Armin von Bogdandy egyenesen arról beszél, hogy közjogi szempontból egyedülálló módon összekapcsolódik az Európai Unió elsődleges joga és a tagállamok jogrendje.⁴ A 21. században ez a problematika a jogérvényesítési lehetőségekkel kapcsolatos kérdésként gyakran merül fel polgári eljárásjogi összefüggésben is.

Ennek alapja, hogy ma már számos olyan uniós szabály létezik, amely befolyásolja a magánjogi igények bíróság előtti érvényesítésének feltételeit.⁵

A magánjogi jellegű igazságügyi együttműködésben igen nagy számban születtek uniós normák. Az uniós jogi szabályok többsége eljárásjogi jellegű,⁶ az azonban tendenciaként látható, hogy az utóbbi időszak jogalkotásában a komplex jellegű jogforrások váltak uralkodóvá, azaz egy adott témakörhöz tartozóan mind eljárásjogi kérdésekre (elsősorban joghatóság,⁷ határozatok

¹ Tanszékvezető egyetemi docens, Nemzeti Köszolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar Európai Köz- és Magánjogi Tanszék. Kapcsolat: simonne.gombos.katalin@uni-nke.hu.

² Máthé Gábor: A posztmodern jogállam. *Polgári Szemle*, 15. (2019), 1–3. 193–203.

³ Vörös Imre: Európai jog – magyar jog: konkurencia vagy koegzisztencia. *Jogtudományi Közlöny*, 66. (2011), 7–8. 369–401.

⁴ Armin von Bogdandy – Christoph Grabenwarter – Peter M. Huber (szerk.): *Handbuch Ius Publicum Europaeum VI. Verfassungsgerichtsbarkeit in Europa: Institutionen*. Heidelberg, C. F. Müller, 2016. 16–18.

⁵ Lásd erről bővebben Gombos Katalin: Bevezetés: a társadalmi fenntarthatóság és az uniós polgári eljárásjog kapcsolatáról általában. In Smuk Péter (szerk.): *Társadalmi fenntarthatóság*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020. 2035–2065.

⁶ Lásd például: joghatóság, bizonyításfelvétel, kézbesítés, költségmentesség témakörei.

⁷ Lásd bővebben Simon Károly László – Sirhán Bálint (szerk.): *Joghatóság az átdolgozott Brüsszel I. rendeletben*. Budapest, Országos Bírósági Hivatal, 2016.

elismerése és végrehajtása),⁸ mind anyagi jogi kérdésekre (elsősorban alkalmazandó jogra)⁹ vonatkozó szabályok megalkotására egy jogforrásban kerül sor.¹⁰ Számos technikai jellegű kérdésben (például egységes formanyomtatványok használatára¹¹ vonatkozó szabályok) is születnek uniós jogforrások. Egy következő sajátosság abból adódik, hogy több tagállam *opt-out*, illetve *opt-in* fenntartásokat tett a polgári igazságügyi együttműködéshez,¹² így az e területen tett nyilatkozatok, határozatok, megállapodások is tarkítják a jogforrások körét,¹³ és a megerősített együttműködés lehetőségével is számolni kell ezen az együttműködési területen.¹⁴

A konkrét ügyekben irányadó szabály megtalálása,¹⁵ a szabályok közötti eligazodás nem mindig könnyű feladat,¹⁶ ugyanis az uniós jogforrások számának örvendetes emelkedése, és ezáltal a szabályozási területek fokozatos bővülése mellett mind

⁸ Hideg Milán István: Társadalmi fenntarthatóság és végrehajtás: az Európai Unió intézkedései a határon átnyúló követelések sikeres végrehajtása érdekében különös tekintettel az európai számlázárolási rendletre. In Smuk Péter (szerk.): *Társadalmi fenntarthatóság*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020. 2153.

⁹ Jürgen Basedow et al. (szerk.): *The encyclopedia of private international law*. Cheltenham, Edward Elgar, 2017.

¹⁰ Ilyenek például: 650/2012/EU rendelet; 4/2009/EK rendelet.

¹¹ Lásd például a 2004/844/EK bizottsági határozatot a költségmentesség iránti kérelmek formanyomtatványáról és a 2005/630/EK bizottsági határozatot a költségmentesség iránti kérelmek uniós országok közötti továbbításához alkalmazandó formanyomtatványról.

¹² Írország és Dánia kiegészítő jegyzőkönyvet csatolt az amszterdami, majd a lisszaboni szerződéshez, amelyben a szabadság, a biztonság és a jog érvényesülése térségére hozandó intézkedések hatálya alól kizárták magukat. Hasonló helyzete volt a Brexit időpontjáig az Egyesült Királyságnak is.

¹³ Lásd például: a Dánia helyzetéről szóló 22. jegyzőkönyv 1. és 2. cikkével összhangban Dánia nem vett részt az 1215/2012/EU irányelv elfogadásában, ugyanakkor az Európai Unió és Dánia közötti megállapodás 3. cikkének (2) bekezdésével összhangban Dánia 2012. december 20-án levélben értesítette a Bizottságot azon határozatáról, amely szerint végrehajtja az 1215/2012/EU rendeletben foglaltakat. Ilyennek volt tekinthető a Bizottság 2009/26/EK határozata (2008. december 22.) az Egyesült Királyságnak a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról (Róma I) szóló 593/2008/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet elfogadására irányuló kérelméről; valamint a Bizottság határozata (2009. június 8.) az Egyesült Királyságnak a tartással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az e területen folytatott együttműködésről szóló 4/2009/EK tanácsi rendelet elfogadására irányuló szándékáról. Ez utóbbi határozatok azonban ma már csak jogtörténeti jelentőségűek, miután az Egyesült Királyság Európai Unióból való kilépését követően már harmadik országnak minősül az igazságügyi kapcsolatok tekintetében.

¹⁴ Lásd például: (EU) 2016/1103 rendelet; (EU) 2016/1104 rendelet.

¹⁵ Burián László: A jogrendszerek versenye és a nemzetközi magánjog. *Iustum Aequum Salutare*, 12. (2016), 3. 51–62.

¹⁶ Somssich Réka: Új nemzetközi magánjogi törvény az uniós rendeletek szorításában. In Menyhárd Attila – Varga István (szerk.): *350 éves az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara. A jubileumi év konferenciasorozatának tanulmányai (I–II. kötet)*. Budapest, ELTE Eötvös, 2018. 669–682.

a tagállamok egymás közötti jogsegélyszerződéseinek,¹⁷ mind pedig az Európai Unió és más szervezetek között létrejött nemzetközi megállapodásoknak,¹⁸ nemzetközi szerződésekkel kapcsolatos – elsősorban felhatalmazást teremtő – uniós normáknak¹⁹ is jelentőségük van a jogalkalmazásban. Árnyalja a helyzetet, hogy bizonyos uniós jogforrások sem belső, sem uniós jogi szempontból nem igényelnek kapcsolódó szabályozást, más jogforrások azonban kifejezett vagy hallgatólagos szabályozási hatáskört engednek a tagállamoknak. Ezeknek két csoportja aszerint különböztethető meg, hogy az uniós jogalkotó a jogforrás alkalmazását érintő egyik részkérdés, végrehajtási intézkedés²⁰ tekintetében hagyja meg a tagállam szabadságát,²¹ vagy nem teljes körű szabályozás esetén megmarad a tagállamok szabályozási hatásköre.²² Ha az uniós jog nem szorítja ki teljeskörűen a tagállami szabályozást, a nem szabályozott kérdésekben a tagállami jogok két módon, végrehajtási jellegű szabályokkal, továbbá az uniós jog által egyáltalán nem érintett területen elsődlegesen szabályozhatják a kérdéses eljárásjogi kérdéseket.

A magánjogi igények érvényesítését elősegítő eljárásjogi szabályok többféle szempontból csoportosíthatók,²³ és eddig több elképzelés is született a tagállamok közötti eljárásjogi együttműködésre, sőt eljárásjogi jogegységesítés lehetősége is felvetődött.²⁴ Az eljárásjogi kérdéseket összehasonlító szemlélettel vizsgáló szervezetek²⁵ érdeklődésének fókuszában is számos eljárásjogi probléma áll.²⁶

¹⁷ Lásd például: 1215/2012/EU rendelet 71–73. cikk.

¹⁸ Lásd például: a tartási kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló, 2007. november 23-án elfogadott Hágai Jegyzőkönyv.

¹⁹ Lásd például: 2008/431/EK: határozat; 662/2009/EK rendelet; 664/2009/EK rendelet; 2011/220/EU: határozat; a Tanács határozata (2011. június 9.) a gyermektartás és a családi tartások egyéb formáinak nemzetközi behajtásáról szóló, 2007. november 23-i hágai egyezménynek az Európai Unió nevében történő jóváhagyásáról.

²⁰ Lásd részletesebben Szegedi László: *Közigazgatási bírói jogvédelem uniós átalakulás alatt? Eltérő jogvédelmi mércék az EU jogának tagállami és uniós végrehajtása során*. Budapest, HVG-ORAC, 2019.

²¹ Ilyen például a Róma III. rendelet esetében az a lehetőség, hogy a nemzeti jog meghatározhatja azt a legkésőbbi időpontot, ameddig a jogválasztás szabadságával a felek élhetnek, az öröklési rendelet vonatkozásában ilyen a szóbeli végrendelet alaki érvényességének meghatározására való szabadság.

²² „Maradvány hatáskörként” a jogforrásokban egyáltalán nem rendezett kérdésekben tagállami szabályozásra nyílik lehetőség.

²³ Lásd erre részletesebben Gombos Katalin: *A jog érvényesülésének térsége. Az Európai Unió nemzetközi magánjogi szabályainak XXI. századi kihívásai*. Budapest, Wolters Kluwer, 2020. 59–84.

²⁴ 1987-ben hívtak életre egy olyan szakértői csoportot, amely a polgári eljárásjog harmonizációjára alapkérdéseinek kimunkálásán dolgozott. A szakértői csoport irányelvet tervezte 1993-ban látott napvilágot, s ebben fogalmazódott meg először a „European Model Code Civil Procedure” gondolata.

²⁵ Ilyen szervezet például az ALI (American Law Institute), az ELI (European Law Institute), az UNIDROIT (The International Institute for the Unification of Private Law).

²⁶ 2004-ben az ALI és az UNIDROIT elfogadta és közösen publikálta a „Transznacionális polgári perrendtartás alapelveit” (Principles of Transnational Civil Procedure). Az ELI és az UNIDROIT együttműködésének középpontjában is egységes eljárásjogi szabályozás lehetőségének vizsgálata

Az eljárásjogi jogegységesítés ellenpólusát a tagállami eljárási autonómia elvének hangsúlyozása jelenti, aminek a tartalmát többféleképpen interpretálják. Kakouris szerint a tagállamoknak nincs eljárásjogi autonómiájuk,²⁷ míg a másik ellenpóluson a polgári eljárásjogot olyannak tekintik, amely nem tartozik uniós cselekvést szükségessé tevő szabályozási körbe.²⁸ Az Európai Unió Bírósága ítéleteinek szövegezéséből a jogirodalom két szélső álláspontjához képest árnyaltabb megfogalmazás olvasható ki. „Vonatkozó uniós jogi szabályozás hiányában”, „Vonatkozó uniós (közösségi) szabály hiánya esetén”,²⁹ illetve „amennyiben az adott területet uniós (közösségi) jog nem szabályozza”³⁰ megfogalmazásokból ugyanis arra lehet következtetni, hogy nincs szó arról, hogy a polgári eljárásjogi szabályozás kizárólagos tagállami hatáskör lenne.³¹

Vegyük sorra azokat az érveket és tényeket, amelyek arra vonatkoznak, hogy az uniós jog rendez igényérvényesítéshez kötődő eljárási kérdéseket. Elsőként említhető, hogy vannak kifejezetten eljárásjogi kérdéseket tartalmazó, közvetlen jogsegélyt rendező uniós jogforrások. Ilyenek például az 1393/2007/EK (iratkézbesítési)³² rendelet,³³ az 1206/2001/EK (bizonyítás-felvételi)³⁴ rendelet³⁵ és a 2003/8/EK irányelv³⁶ (2003. január 27.) a határon átnyúló vonatkozású jogviták esetén

áll, a jelenleg futó program a „European Rules of Civil Procedure,” amelynek keretében munkacsoportok kerültek felállításra.

²⁷ Constantin N. Kakouris: Do the member states possess judicial procedural „autonomy”? *Common Market Law Review*, 34. (1997), 6. 1389–1412; Walter Van Gerven: Of rights, remedies and procedures. *Common Market Law Review*, 37. (2000), 3. 502.

²⁸ Diana-Urania Galetta: *Procedural autonomy of EU member states. Paradise lost?* Heidelberg–Berlin, Springer, 2010. 10.

²⁹ C-46/93. és C-48/93. Brasserie du Pêcheur SA v Bundesrepublik Deutschland és The Queen v Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd. és társai. ECLI:EU:C:1996:79.

³⁰ 212-217/80. Amministrazione delle finanze dello Stato v Srl Meridionale Industria Salumi és társai; Ditta Italo Orlandi & Figlio és Ditta Vincenzo Divella v Amministrazione delle finanze dello Stato. ECLI:EU:C:1981:270.

³¹ Michal Bobek: Why there is no principle of „procedural autonomy” of the member states? In Bruno de Witte – Hans Micklitz: *The European Court of Justice and the autonomy of the member states*. Antwerp, Intersentia, 2011. 318.

³² Itt kell megemlíteni, hogy az 1393/2007/EK rendeletet az (EU) 2020/1784 rendelet 2022. július 1-jei dátummal kezdődően hatályon kívül helyezi, és ettől az időponttól az új kézbesítési rendelet szabályai lesznek irányadók.

³³ Az Európai Parlament és a Tanács 1393/2007/EK rendelete (2007. november 13.) a tagállamokban a polgári és kereskedelmi ügyekben a bírósági és bíróságon kívüli iratok kézbesítéséről (iratkézbesítés), és az 1348/2000/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről.

³⁴ Az 1206/2001/EK rendeletet az (EU) 2020/1783 rendelet 2022. július 1-jei dátummal kezdődően hatályon kívül helyezi és felváltja.

³⁵ A Tanács 1206/2001/EK rendelete (2001. május 28.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a bizonyításfelvétel tekintetében történő, a tagállamok bíróságai közötti együttműködéséről.

³⁶ A Tanács 2003/8/EK irányelve (2003. január 27.) a határon átnyúló vonatkozású jogviták esetén az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés megkönnyítése érdekében az ilyen ügyekben alkalmazandó költségmentességre vonatkozó közös minimumszabályok megállapításáról.

az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés megkönnyítése érdekében az ilyen ügyekben alkalmazandó költségmentességre vonatkozó közös minimumszabályok megállapításáról. Ezen túl europaizációt céloznak vagy eredményeznek olyan uniós jogalkotási technikák, amelyek folyamánként a tagállami szabályok melletti eljárási rendben folytathatók bizonyos eljárások. A polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködésben a második generációs uniós jogforrások olyan alternatív, *sui generis* uniós jogi jogintézményeket teremtenek, amelyek használatával uniós jogon alapuló eljárások folytathatók. Tipikusan ilyennek tekinthető az európai fizetési meghagyásos eljárás, ami nem váltja fel a tagállamokban használatos fizetési meghagyásos eljárásokat, hanem határon átnyúló elemeket tartalmazó ügyekben többlet igényérvényesítési lehetőséget kínál a felek számára.

Arra az Európai Unió Bíróságának a szabadság, biztonság és jog érvényesülése jogterületén kialakított joggyakorlata³⁷ is egyértelműen rávilágított: eljárásjogi kategóriák tekintetében autonóm uniós fogalomhasználatra van szükség. Ez is egyfajta jogalkalmazási egységesülés irányába ható érv. Hatékony jogvédelmet akkor szolgálhat ugyanis az eljárásjog, ha az uniós szabályok egységesen kerülnek értelmezésre, és messzemenőig érvényesül a bírói ítéletek szabad áramlása és a Cassis-elv megszületése³⁸ óta általában is a jogharmonizáció legfontosabb alapelvevé vált kölcsönös bizalom,³⁹ kölcsönös elismerés elve.⁴⁰

Mindezek mellett kimondhatjuk, hogy az uniós jog jelenlegi szabályozottsága mellett az eljárásjogi jogegységesítés nem állapítható meg, ugyanakkor ebből nem következik, hogy igazodási pontok sincsenek a joggyakorlat számára. A tagállamok elvileg megtartják ugyan autonómiájukat az eljárásjogi szabályok alkotása területén, azonban ilyenkor is figyelemmel kell lenni az uniós jogérvényesítés Európai Unió Bírósága által kialakított működési elveire. Olyan esetekben, ha uniós jog által garantált jogok tagállami bíróságok előtti érvényesítéséről van szó, az Európai Unió Bírósága ezt a szabadságot a hatékony bírói jogvédelem, az egyenértékűség és tényleges érvényesülés elve⁴¹ alapján vizsgálatnak vetheti alá.

³⁷ Réka Somssich: Uniform or diverging application of EU instruments in the field of private international law by national jurisdictions. Preliminary references in the area of judicial co-operation in civil matters. In Tamás Szabados – Miklós Király (szerk.): *Perspectives of unification of private international law in the European Union*. Budapest, Eötvös Loránd University Press, 2018. 53–84.

³⁸ A 120/78 számú Rewe-Zentral AG v Bundesmonopolverwaltung für Branntwein ECLI:EU:C:1979:42.

³⁹ Koen Lenaerts: La vie après l'avis. Exploring the principle of mutual (yet not blind) trust. *Common Market Law Review*, 54. (2017), 3. 805.

⁴⁰ Simon Károly László: Igazságügyi együttműködés polgári ügyekben. In Ördög Tibor (szerk.): *Az Európai Unió szakpolitikai rendszere*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó. (Megjelenés alatt.)

⁴¹ Lásd részletesebben Muzsalyi Róbert: *Az EU-jog hatása a polgári eljárásjogra*. Budapest, Akadémiai, 2020.

Az egyéneknek nemzeti bíróságaik előtt is lehetőségük van közvetlenül az uniós jogon alapuló igényeik érvényesítésére.⁴² Az Alapjogi Charta 47. cikke *expressis verbis* is megfogalmazza a hatékony bírói jogvédelem⁴³ elvét.⁴⁴ A hatékony bírói jogvédelem elve viszont megköveteli, hogy a közvetlenül az uniós jogból levezethető igények tagállami bíróságok előtti érvényesítése során akkor is érvényesüljenek az uniós jog mércéi, ha uniós eljárási szabályok nem, vagy nem teljeskörűen társulnak az igényérvényesítés lehetőségéhez.

A tagállami eljárási autonómia szabálya csak azt jelentheti, hogy az uniós jog vonatkozó szabályozásának hiányában az eljárás szabályai a nemzeti jogra tartoznak⁴⁵ azzal a megköttessel, hogy azok nem lehetnek kedvezőtlenebbek a hasonló belső jellegű esetekre vonatkozókhoz képest (az egyenértékűség elve), és nem tehetik a gyakorlatban lehetetlenné vagy rendkívül nehezzé az uniós jogrend által biztosított jogok gyakorlását (a tényleges érvényesülés elve).⁴⁶ Másként fogalmazva: uniós szabályozás hiányában az eljárási szabályok megállapítása az eljárási autonómia elve alapján az egyes tagállamok belső jogrendjébe tartozik, azzal a feltétellel azonban, hogy e szabályoknak meg kell felelniük az egyenértékűség

⁴² A jogorvoslatok kérdéséről átfogóan lásd Michael Dougan: *National remedies before the Court of Justice. Issues of harmonisation and differentiation*. Oxford, Hart, 2004.

⁴³ Garanciáira lásd Orbán Endre: A bírói függetlenség mint a joghoz való hozzáférés garanciája. In Smuk Péter (szerk.): *Társadalmi fenntarthatóság*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020. 1807–1817.

⁴⁴ Koen Lenaerts: The Court of Justice of the European Union and the protection of fundamental rights. *Polish Yearbook of International Law*, 31. (2011), Feb. 79–106.

⁴⁵ C-439/08. Vlaamse federatie van verenigen van Brood- en Banketbakkers, Ijsbereiders en Chocoladebewerders (VEBIC) VZW v Raad voor de Mededinging Minister van Economie. ECLI:EU:C:2010:739 63. 64. pont.

⁴⁶ C-378/07–C-380/07. Kiriaki Angelidaki (C-378/07), Anastasia Aivali, Aggeliki Vavouraki, Chrysi Kaparou, Manina Lioni, Evaggelia Makrygiannaki, Eleonora Nisanaki, Christiana Panagiotou, Anna Pitsidianaki, Maria Chalkiadaki, Chrysi Chalkiadaki v Organismos Nomarchiakis Autodioikisis Rethymnis, valamint Charikleia Giannoudi (C-379/07), Georgios Karabousanos (C-380/07), Sofoklis Michopoulos és Dimos Geropotamou. ECLI:EU:C:2009:250 159. pont, C-212/04. Konstantinos Adeneler és társai v Ellinikos Organismos Galaktos (ELOG). ECLI:EU:C:2006:443 95. pont, C-53/04. Cristiano Marrosu és Gianluca Sardino v Azienda Ospedaliera Ospedale San Martino di Genova e Cliniche Universitarie Convenzionate. ECLI:EU:C:2006:517 52. pont, C-180/04. Andrea Vassallo v Azienda Ospedaliera Ospedale San Martino di Genova e Cliniche Universitarie Convenzionate. ECLI:EU:C:2006:518 37. pont, C-364/07. Vassilakis Spyridon, Theodoros Gkisdakis, Petros Grammenos, Nikolaos Grammenos, Theodosios Grammenos, Maria Karavassili, Eleftherios Kontomaris, Spyridon Komninos, Theofilos Mesimeris, Spyridon Monastiriotis, Spyridon Moumouris, Nektaria Mexa, Nikolaos Pappas, Christos Vlachos, Alexandros Grasselis, Stamatios Kourtelesis, Konstantinos Poulimenos, Savvas Sideropoulos, Alexandros Dellis, Michail Zervas, Ignatios Koskieris, Dimitrios Daikos, Christos Dranos v Dimos Kerkyras. ECLI:EU:C:2008:346 126. pont.

és a tényleges érvényesülés elvének.⁴⁷ A tagállami eljárási autonómia akkor is érvényesül, ha vannak bizonyos fokú uniós normák, de e normák végrehajtásának részletes szabályai a tagállamok belső jogrendjébe tartoznak.⁴⁸

A tagállami eljárási autonómia szabályát árnyalja a hivatalbóliság kérdése is. Az Európai Bíróság a C-430/93. és C-431/93. számú van Schijndel és van Veen egyesített ügyben⁴⁹ egyértelműen elismerte azokat a határokat, amelyeket a tagállami eljárásjog a nemzeti bíróság hivatalból végzett vizsgálata tekintetében kijelöl. Ebben az ítéletben ugyanis megállapította, hogy az uniós jog nem írja elő a tagállami bíróságok számára az uniós rendelkezések megsértésére vonatkozó érv hivatalból történő figyelembevételét, amennyiben ezen érv vizsgálata arra kötelezné, hogy feladja a rá vonatkozó kérelemhez kötöttséget. Az Európai Bíróság a C-312/93. számú Peterbroeck-ügyben hozott ítéletében⁵⁰ arra a következtetésre jutott, hogy azokban az ügyekben, amikor az adott nemzeti eljárásjogi szabály az uniós jog alkalmazását túlságosan megnehezíti, a vitatott jogszabályt az eljárás egészében, a tagállami bíróságok különböző szintű eljárásainak sajátosságaira is figyelemmel kell vizsgálni.⁵¹

Az Európai Unió Bíróságának joggyakorlatában azonban több jogterületen is sajátosan érvényesül az uniós jog *ex officio* figyelembevételének kötelezettsége. Az egyik ilyen terület a fogyasztóvédelmi jog,⁵² ahol a Bíróság a korábbiól eltérően erősebb megfogalmazást használt,⁵³ amelyet később visszafogottabban

⁴⁷ C-470/12. Pohotovost s. r. o. v Miroslav Vašuta, a Združenie na ochranu občana spotrebiteľa HOOS részvételével. ECLI:EU:C:2014:101 46. pont.

⁴⁸ C-364/07. Vassilakis Spyridon, Theodoros Gkisdakis, Petros Grammenos, Nikolaos Grammenos, Theodosios Grammenos, Maria Karavassili, Eleftherios Kontomaris, Spyridon Komninos, Theofilos Mesimeris, Spyridon Monastiriotes, Spyridon Moumouris, Nektaria Mexa, Nikolaos Pappas, Christos Vlachos, Alexandros Grasselis, Stamatios Kourtelesis, Konstantinos Poulimenos, Savvas Sideropoulos, Alexandros Dellis, Michail Zervas, Ignatios Koskieris, Dimitrios Daikos, Christos Dranos v Dimos Kerkyras. 2008. ECR I-90. 149. pont.

⁴⁹ C-430/93. Jeroen van Schijndel és Johannes Nicolaas Cornelis van Veen v Stichting Pensioen-fonds voor Fysiotherapeuten. ECLI:EU:C:1995:441.

⁵⁰ C-312/93. Peterbroeck, Van Campenhout & Cie SCS v belga állam. ECLI:EU:C:1995:437.

⁵¹ C-222-225/05 sz. egyesített ügyek, J. van der Weerd és társai (C-222/05), H. de Rooy sr. és H. de Rooy jr. (C-223/05), Maatschap H. en J. van 't Oever és társai (C-224/05) és B. J. van Midden-dorp (C-225/05) v Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. ECLI:EU:C:2007:318, ahol a száj- és körömfájással kapcsolatos uniós rendelkezések nem közrendi státuszát mondta ki a Bíróság.

⁵² Lásd részletesebben erről Kozák Kornélia: Fogyasztóvédelem. In Ördög Tibor (szerk.): *Az Európai Unió szakpolitikai rendszere*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó. (Megjelenés alatt.)

⁵³ Lásd például C-240/98–C-244/98. Océano Grupo Editorial SA v Roció Murciano Quintero (C-240/98. sz. ügy) és Salvat Editores SA v José M. Sánchez Alcón Prades (C-241/98. sz. ügy), José Luis Copano Badillo (C-242/98. sz. ügy), Mohammed Berroane (C-243/98. sz. ügy) és Emilio Viñas Feliú (C-244/98. sz. ügy), ECLI:EU:C:2000:346.

minősített.⁵⁴ A leginkább meggyőző az az álláspont, ami ezeket a döntéseket az adott eljárásjogi kontextusra korlátozott érvényességűnek látja.⁵⁵ Egyes szerzők meggyőzően érvelnek amellett, hogy mivel a nemzeti eljárási autonómia egyes bástyái (például a *res iudicata*) az Océano Grupo-ügy által meghatározott körben sem dőltek le,⁵⁶ valójában nem a van Schijndel-ügyben megfogalmazott alapelvek felülírása történt, hanem azok konkretizálása a speciális fogyasztó-védelmi kontextusban.⁵⁷

A Bíróság esetjogának árnyalódása jól látható abban is, hogy néhány későbbi fogyasztóvédelmi tárgyú ügyben csak konkrét kikötések vizsgálatára szorította a vizsgálódását, és nem tett generálisan az igényérvényesítés elveire vonatkozó megállapításokat,⁵⁸ továbbá csak bizonyos eljárásjogi kategóriák tekintetében látta szükségesnek az igényérvényesítési akadályok körében előtérbe helyezni a fogyasztó jogainak hivatalbóli védelmét. Ilyen eljárásjogi részterület a tisztességtelen joghatósági vagy illetékességi kikötések kérdése.⁵⁹

Az Európai Unió Bíróságának gyakorlata alapján az látszik körvonalazódni, hogy az autonóm értelmű tagállami eljárási autonómia elve korlátozottan érvényesül, annak érvényesülését a hatékony bírói jogvédelemhez való jog, az egyenértékűség és tényleges érvényesülés elve is korlátozhatja. A tényleges érvényesülés elve akkor nem követeli meg, hogy a tagállami bíróság hivatalból figyelembe vegyen valamely uniós jogi rendelkezésre alapított jogalapot, amennyiben a feleknek valóban volt lehetőségük arra, hogy nemzeti bíróság előtt hivatkozzanak az uniós jogalapra.⁶⁰

E sorokkal kívánok minden jót az évfordulás Máthé Gábornak!

⁵⁴ Például C-473/00 Cofidis SA v Jean-Louis Fredout ECLI:EU:C:2002:705.; C-168/05 Elisa María Mostaza Claro v Centro Móvil Milenium SL. ECLI:EU:C:2006:675.

⁵⁵ Paul Craig – Gráinne De Búrca: *EU law. Text, cases, and materials*. 5. kiadás. Oxford, Oxford University Press, 2011. 233.

⁵⁶ A *res iudicata* jelentős relativizálása történt viszont meg például HÉA-ügyekben: C-2/08 Amministrazione dell'Economia e delle Finanze és Agenzia delle entrate v Fallimento Olimpiclub Srl. ECLI:EU:C:2009:506.

⁵⁷ Simon Whittaker: Who determines what civil courts decide? Private rights, public policy and EU Law. *Oxford Legal Studies Research Paper*, No. 46/2012.

⁵⁸ Kifejezetten egy konkrét kikötés vizsgálatáról van szó több más ügyben is, például a C-618/10. Banco Español de Crédito SA v Joaquín Calderón Camino. ECLI:EU:C:2012:349 ügyben.

⁵⁹ C-472/10. Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság v Invitel Távközlési Zrt. ECLI:EU:C:2012:242.

⁶⁰ C-300/17. Hochtief AG v Budapest Főváros Önkormányzata, ECLI:EU:C:2018:635.

Irodalomjegyzék

- C-473/00 Cofidis SA v Jean-Louis Fredout ECLI:EU:C:2002:705
(EU) 2016/1103 rendelet
(EU) 2016/1104 rendelet.
120/78. Rewe-Zentral AG v Bundesmonopolverwaltung für Branntwein ECLI:EU:C:1979:42.
1206/2001/EK rendelet
1215/2012/EU rendelet
1348/2000/EK tanácsi rendelet
1393/2007/EK rendelet
2003/8/EK irányelve
2004/844/EK bizottsági határozat
2005/630/EK bizottsági határozat
2008/431/EK határozat
2009/26/EK határozat
2011/220/EU határozat
212-217/80. Amministrazione delle finanze dello Stato v Srl Meridionale Industria Salumi és társai; Ditta Italo Orlandi & Figlio és Ditta Vincenzo Divella v Amministrazione delle finanze dello Stato. ECLI:EU:C:1981:270
4/2009/EK rendelet
4/2009/EK tanácsi rendelet
593/2008/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet
650/2012/EU rendelet
662/2009/EK rendelet
664/2009/EK rendelet
Basedow, Jürgen – Giesela Rühl – Franco Ferrari – Pedro de Miguel Asensio (szerk.): *The encyclopedia of private international law*. Cheltenham, Edward Elgar, 2017. Online: <https://doi.org/10.4337/9781782547235>
Bobek, Michal: Why there is no principle of „procedural autonomy” of the member states? In Bruno de Witte – Hans Micklitz: *The European Court of Justice and the autonomy of the member states*. Antwerp, Intersentia, 2011.
Bogdandy, Armin von – Christoph Grabenwarter – Peter M. Huber (szerk.): *Handbuch Ius Publicum Europaeum VI. Verfassungsgerichtsbarkeit in Europa: Institutionen*. Heidelberg, C. F. Müller, 2016.
Burián László: A jogrendszer versenyé és a nemzetközi magánjog. *Iustum Aequum Salutare*, 12. (2016), 3. 51–62.
C-168/05 Elisa María Mostaza Claro v Centro Móvil Milenium SL. ECLI:EU:C:2006:675
C-180/04. Andrea Vassallo v Azienda Ospedaliera Ospedale San Martino di Genova e Cliniche Universitarie Convenzionate. ECLI:EU:C:2006:518
C-2/08 Amministrazione dell'Economia e delle Finanze és Agenzia delle entrate v Fallimento Olimpiclub Srl. ECLI:EU:C:2009:506
C-212/04. Konstantinos Adeneler és társai v Ellinikos Organismos Galaktos (ELOG). ECLI:EU:C:2006:443
C-222-225/05 sz. egyesített ügyek, J. van der Weerd és társai (C-222/05), H. de Rooy sr. és H. de Rooy jr. (C-223/05), Maatschap H. en J. van 't Oever és társai (C-224/05) és B. J. van Midden-dorp (C-225/05) v Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. ECLI:EU:C:2007:318

- C-240/98–C-244/98. Océano Grupo Editorial SA v Roció Murciano Quintero (C-240/98. sz. ügy) és Salvat Editores SA v José M. Sánchez Alcón Prades (C-241/98. sz. ügy), José Luis Copano Badillo (C-242/98. sz. ügy), Mohammed Berroane (C-243/98. sz. ügy) és Emilio Viñas Feliú (C-244/98. sz. ügy), ECLI:EU:C:2000:346.
- C-300/17. Hochtief AG v Budapest Főváros Önkormányzata, ECLI:EU:C:2018:635
- C-312/93. Peterbroeck, Van Campenhout & Cie SCS v belga állam. ECLI:EU:C:1995:437
- C-364/07. Vassilakis Spyridon, Theodoros Gkisdakis, Petros Grammenos, Nikolaos Grammenos, Theodosios Grammenos, Maria Karavassili, Eleftherios Kontomaris, Spyridon Komninos, Theofilos Mesimeris, Spyridon Monastiriotis, Spyridon Moumouris, Nektaria Mexa, Nikolaos Pappas, Christos Vlachos, Alexandros Grasselis, Stamatios Kourtelesis, Konstantinos Poulimenos, Savvas Sideropoulos, Alexandros Dellis, Michail Zervas, Ignatios Koskieris, Dimitrios Daikos, Christos Dranos v Dimos Kerkiras. ECLI:EU:C:2008:346
- C-378/07–C-380/07. Kiriaki Angelidaki (C-378/07), Anastasia Aivali, Aggeliki Vavouraki, Chrysi Kaparou, Manina Lioni, Evaggelia Makrygiannaki, Eleonora Nisanaki, Christiana Panagiotou, Anna Pitsidianaki, Maria Chalkiadaki, Chrysi Chalkiadaki v Organismos Nomarchiakis Autodioikisis Rethymnis, valamint Charikleia Giannoudi (C-379/07), Georgios Karabousanos (C-380/07), Sofoklis Michopoulos és Dimos Geropotamou. ECLI:EU:C:2009:250
- C-430/93. Jeroen van Schijndel és Johannes Nicolaas Cornelis van Veen v Stichting Pensioenfonds voor Fysiotherapeuten. ECLI:EU:C:1995:441
- C-439/08. Vlaamse federatie van verenigingen van Brood- en Banketbakkers, Ijsbereiders en Chocoladebewerders (VEBIC) VZW v Raad voor de Mededinging Minister van Economie. ECLI:EU:C:2010:739
- C-46/93. és C-48/93. Brasserie du Pêcheur SA v Bundesrepublik Deutschland és The Queen v Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd és társai. ECLI:EU:C:1996:79
- C-470/12. Pohotovost s. r. o. v Miroslav Vašuta, a Združenie na ochranu občana spotrebiteľa HOOS részvételével. ECLI:EU:C:2014:101
- C-472/10. Nemzeti Fogasztóvédelmi Hatóság v Invitel Távközlési Zrt. ECLI:EU:C:2012:242
- C-53/04. Cristiano Marrosu és Gianluca Sardino v Azienda Ospedaliera Ospedale San Martino di Genova e Cliniche Universitarie Convenzionate. ECLI:EU:C:2006:517
- C-618/10. Banco Español de Crédito SA v Joaquín Calderón Camino. ECLI:EU:C:2012:349
- Craig, Paul – Gráinne De Búrca: *EU Law. Text, cases, and materials*. 5. kiadás. Oxford, Oxford University Press, 2011. Online: <https://doi.org/10.1093/he/9780198859840.001.0001>
- Dougan, Michael: *National remedies before the Court of Justice. Issues of harmonisation and differentiation*. Oxford, Hart, 2004.
- Galetta, Diana-Urania: *Procedural autonomy of EU member states. Paradise lost?* Heidelberg–Berlin, Springer, 2010. Online: <https://doi.org/10.1007/978-3-642-12547-8>
- Gombos Katalin: *A jog érvényesülésének térsége. Az Európai Unió nemzetközi magánjogi szabályainak XXI. századi kihívásai*. Budapest, Wolters Kluwer, 2020.
- Gombos Katalin: Bevezetés: a társadalmi fenntarthatóság és az uniós polgári eljárásjog kapcsolatáról általában. In Smuk Péter (szerk.): *Társadalmi fenntarthatóság*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020. 2035–2065.
- Hideg Milán István: Társadalmi fenntarthatóság és végrehajtás: az Európai Unió intézkedései a határon átnyúló követelések sikeres végrehajtása érdekében különös tekintettel az európai számlázási rendeletről. In Smuk Péter (szerk.): *Társadalmi fenntarthatóság*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020.
- Kakouris, Constantin N.: Do the member states possess judicial procedural „autonomy”? *Common Market Law Review*, 34. (1997), 6. 1389–1412.

- Kozák Kornélia: Fogasztóvédelem. In Ördög Tibor (szerk.): *Az Európai Unió szakpolitikai rendszere*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó. (Megjelenés alatt.)
- Lenaerts, Koen: The Court of Justice of the European Union and the protection of fundamental rights. *Polish Yearbook of International Law*, 31. (2011), Feb. 79–106.
- Lenaerts, Koen: La vie après l'avis. Exploring the principle of mutual (yet not blind) trust. *Common Market Law Review*, 54. (2017), 3. 805–840.
- Máthé Gábor: A posztmodern jogállam. *Polgári Szemle*, 15. (2019), 1–3. 193–203. Online: <https://doi.org/10.24307/psz.2019.0912>
- Muzsalyi Róbert: *Az EU-jog hatása a polgári eljárásjogra*. Budapest, Akadémiai, 2020. Online: <https://doi.org/10.1556/9789634546108>
- Orbán Endre: A bírói függetlenség mint a joghoz való hozzáférés garanciája. In Smuk Péter (szerk.): *Társadalmi fenntarthatóság*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020. 1807–1817.
- Simon Károly László: Igazságügyi együttműködés polgári ügyekben. In Ördög Tibor (szerk.): *Az Európai Unió szakpolitikai rendszere*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó. (Megjelenés alatt.)
- Simon Károly László – Sirhán Bálint (szerk.): *Joghatóság az átdolgozott Brüsszel I. rendeletben*. Budapest, Országos Bírósági Hivatal, 2016.
- Somssich Réka: Új nemzetközi magánjogi törvény az uniós rendeletek szorításában. In Menyhárd Attila – Varga István (szerk.): *350 éves az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara. A jubileumi év konferenciasorozatának tanulmányai (I–II. kötet)*. Budapest, ELTE Eötvös, 2018. 669–682.
- Somssich Réka: Uniform or diverging application of EU instruments in the field of private international law by national jurisdictions. Preliminary references in the area of judicial co-operation in civil matters. In Tamás Szabados – Miklós Király (szerk.): *Perspectives of unification of private international law in the European Union*. Budapest, Eötvös Loránd University Press, 2018. 53–84.
- Szegedi László: *Közigazgatási bírói jogvédelem uniós átalakulás alatt? Eltérő jogvédelmi mércék az EU jogának tagállami és uniós végrehajtása során*. Budapest, HVG-ORAC, 2019.
- Van Gerven, Walter: Of rights, remedies and procedures. *Common Market Law Review*, 37. (2000), 3. 501–536.
- Vörös Imre: Európai jog – magyar jog: konkurencia vagy koegzisztencia. *Jogtudományi Közöny*, 66. (2011), 7–8. 369–401.
- Whittaker, Simon: Who determines what civil courts decide? Private rights, public policy and EU law. *Oxford Legal Studies Research Paper*, No. 46/2012. Online: <https://doi.org/10.2139/ssrn.2118433>